

Noyabrın 10-da Braziliyanın Belem şəhərində işə başlayan BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Cərcivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 30-cu sessiyasının (COP30) artıq 12 günə geridə qalıb. Bu müddət ərzində dünyanın 190-dan çox ölkəsini bir araya gətirən konfrans mühüm təşəbbüslər irəli sürüb. Belemın tropik havasının müşayiəti ilə gedən müzakirələr bir daha göstərdi ki, iqlim böhranının həlli siyasi iradə və maliyyə imkanları tələb edir.

COP30-un gündəliyində əsas diqqət qlobal istiləşmənin 1,5°C həddində saxlanması, iqlim maliyyələşdirilməsi, enerji keçidi və meşələrin qorunması kimi prioritet məsələlərə yönəlib. Bu il Belem sammiti xüsusilə Amazon hövzəsinin ekoloji əhəmiyyətinə görə daha çox strateji rol oynayır. Dünyanın "ağciyərləri" hesab olunan bu bölgədə aparılan danışıqlar regional təhlükəsizlik, eləcə də qlobal ekosistemin davamlılığı üçün mühüm yer tutur. Baxmayaraq ki, global tədbir üçün Belem şəhərinin seçilməsi bir sıra logistik çətinliklərə səbəb olub. Zəif nəqliyyat əlaqələri və münasib qiymətli hotellərin çatışmazlığı bu problemlər sırasındadır. Amma COP30-un keçirilməsi qlobal iqlim gündəliyinin irəliləməsi üçün vacib bir mərhələdir. Konfrans qlobal iqlim gündəliyinin ən çətin dövrlərindən birində keçirilir. Dünya istiləşmənin qarşısını almaq üçün sanki zamanla yarışır. 2015-ci ildə Parisdə təxminən 200 ölkə bəşəriyyət üçün həyati əhəmiyyət daşıyan bir öhdəlik götürmüşdü: qlobal temperatur artımını maksimum 1,5°C-də saxlayaraq, 2°C həddinə yaxınlaşmamaq. Lakin bu gün gəldiyimiz nöqtə göstərir ki, həmin hədəflər gözlənilməyindən daha böyük təhlükə ilə üz-üzə dayanıb. Elm adamları və ekologlar xəbərdarlıq edirlər ki, 2°C-lik istiləşmənin törədəcəyi fəsadlar, yəni yandırıcı istilər, dağdıcı daşqınlar, dəniz səviyyəsinin durmadan yüksəlməsi, buzlaqların əriməsi, 1,5°C-lik artımın yaratdığı riskləri dəfələrlə üstələyir. Məlumdur ki, bu gün bərpaolunan enerji, xüsusən də günəş enerjisi dünyada sürətlə yayılır. Amma bu artım ölkələrin iqlim planlarındakı boşluqları tam doldururmu? Təəssüf ki,

Belem Bakı standartına çatıb bilmədi

COP-un mesajı isə dəyişməz qalır: zaman daralır, hər addım vacibdir

yox. Mövcud planlar hələ də 1,5°C hədəfinə çatmaq üçün tələb olunan səviyyədən geri qalır. Üstəlik, Paris razılaşmasına əsasən, ölkələr COP30-dan əvvəl karbon emissiyalarının azaldılması ilə bağlı yenilənmiş strategiyalarını təqdim etməli idilər. Amma nəticə heç də gözlənilmədiyi kimi deyil, məyusedicidir. Ölkələrin cəmi üçdəbiri bu öhdəliyi yerinə yetirib. Qalanların səssizliyi isə iqlim böhranının həlledici çağında zamanın əldən getdiyini göstərir. Konfransın ilk günlərindən inkişaf etmiş ölkələrdən iqlim dəyişmələri ilə mübarizə aparan inkişaf etməkdə olan dövlətlər üçün maliyyə dəstəyinin artırılması ilə bağlı bir sıra çağırışlar səsləndirilir. "İtkilər və Zərərler Fondu"nın daha effektiv işləməsi üçün yeni mexanizmlər müzakirə olunur.

COP30-un ən çətin və mübahisəli mövzularından biri ənənəvi yanacağın azaldılması və qlobal enerji keçidinin sürətləndirilməsidir. Qlobal tədbirin ev sahibi Braziliya isə COP30-da meşələrin mühafizəsi sahəsində yeni regional platforma təşəbbüsünü irəli sürüb. Bu təşəbbüs cərcivəsində Amazon ölkələri arasında məlumat mübadiləsi, sərhədlərə ekoloji monitorinq və qanunsuz meşə qırılmasına qarşı birgə tədbirlər nəzərdə tutulur. Get-gedə azalan su ehtiyatları, ekstremal hava hadisələri və sürətlə artan sosial-iqtisadi təzyiqlər

fonunda COP30-da adaptasiya məsələləri də geniş müzakirə olunur. Xüsusilə kiçik ada dövlətləri və quraqlığa meyilli regionlar üçün daha səmərəli adaptasiya fondlarının yaranması təklif edilir.

Qeyd edək ki, Azərbaycanı Belem İqlim Sammitində Milli Məclisin Sədri Sahibə Qafarova, həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iqlim məsələləri üzrə xüsusi nümayəndəsi, COP29-un prezidenti Muxtar Babayevin rəhbərlik etdiyi COP29 heyəti, Xarici İşlər Nazirliyinin, digər dövlət və hökumət təşkilatlarının rəsmiləri təmsil edirlər. Bir neçə gün əvvəl Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri Sahibə Qafarova COP30-da çıxış edərkən Braziliyanı bu mühüm prosesdə dəstəkləməyə, vacib qərarları qəbul etməyə, planetimiz və gələcəyimiz üçün olduqca həlledici olan fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinə çağıraraq: "Azərbaycan COP28 və COP30 sədrlikləri ilə birlikdə iddialı Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Təhdidləri (NDC) təşviq etmək üçün güclü öhdəlik nümayiş etdirib. Azərbaycan eyni zamanda öz milli səviyyədə müəyyən edilmiş təhdidlərini hazırlayarkən də eyni qətiyyəti göstərib. 2050-ci il üçün müəyyən edilmiş hədəfin reallaşdırılmasını 15 il önə çəkərək, bu hədəflərin 2035-ci ildə növbəti milli səviyyədə müəyyən edilmiş təhdidlər

tsikli dövründə reallaşdırmağı hədəfləyib".

Ötən il Bakıda keçirilən COP29 iqlim maliyyəsinin gələcək strukturunu qurmağa yönəlmiş qərarlarla yadda qaldısa, COP30 artıq bu qərarların real həyatda necə işləyəcəyini göstərən icra mərhələsinə əks etdirir. Bu keçid bir daha göstərir ki, qəbul olunan hər addımın arxasında güclü qərarvermə, hər qərarın arxasında isə ardıcıl liderlik dayanmalıdır. İqtisadi islahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin Strateji planlaşdırma şöbəsinin aparıcı məsləhətçisi Ceyran Bəbirova COP-un Azərbaycan və Braziliya sessiyasından söz açaraq deyib ki, Bakıda ilk dəfə inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında maliyyə, məsuliyyət və əməkdaşlıq balansının yenidən qurulması, əslində, COP prosesində uzun illərdə mövcud olan boşluğu dolduran dönüş nöqtəsi idi: "130-dan çox ölkə COP29 naminə "Birgə Atəşkəs Çağırışı"nı, 90-dan çox hökumət və 1000-dən çox təşkilat isə COP29 Yaşıl Rəqəmsal Fəaliyyət Bəyannaməsini imzalayıb. Konfransın ən mühüm nəticələrindən biri inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün 2035-ci ilə qədər iqlim maliyyəsinin illik, ən azı 1,3 trilyon dollara çatdırılması hədəfinin müəyyən edilməsidir. Bununla yanaşı, iqlim maliyyəsi tarixində ilk dəfə

konkret rəqəm üzərində razılıq əldə olunub və Yeni Kollektiv Kəmiyyət Hədəfi əvvəlki öhdəliklərlə müqayisədə üç dəfə artırılaraq yeni qlobal standart kimi təsbit edilib. Belemdə ortaya qoyulan bütün yeni layihələr, adaptasiya təşəbbüsləri, şəhər siyasətləri və regional proqramlar məhz Bakıda müəyyənləşdirilmiş bu balansın üzərində qurulur. Yəni COP30-un fəaliyyət mərhələsi mahiyyətcə COP29-un yaratdığı siyasi və maliyyə modelinin praktik tətbiqidir. Məhz buna görə "Bakıdan Belemə gedən yol" sadəcə iki COP konfransı arasındakı keçid deyil, qlobal iqlim prosesinin özündə qərardan icraya keçidi əks etdirir. Bakı qlobal iqlim prosesində qaydaları müəyyənləşdirdi, Belem isə həmin qaydaların tətbiq olunduğu mərhələni həyata keçirir".

Qeyd edək ki, COP29 ümumilikdə gələcək iqlim prosesləri üçün siyasi və maliyyə cərcivəsini qurdu. COP30 isə həmin cərcivənin real həyata keçirilməsini test edən mərhələdir və burada problemlər bir-birinin ardınca üzə çıxır. Xüsusilə maliyyə məsələlərində dərin fikir ayrılıqları danışıqları çətinləşdirir, karbon emissiyalarından mərhələli çıxış üzrə yol xəritəsi ölkələri qarşı-qarşıya qoyur, yenilənmiş milli iqlim planları gecikir və logistik çətinliklər barədə narazılıqlar artır. Qlobal tədbirin Amazon bölgəsində keçirilməsinin əhəmiyyəti böyük olsa da, Braziliyanın öz enerji siyasəti də tənqid olunur. Nəticə etibarilə COP29-un uğurlu və nümunəvi formatından sonra COP30 daha gərgin, siyasi cəhətdən parçalanmış və problemlərlə yüklənmiş görünür. COP29 planlaşdırmanı təmsil edirdisə, COP30 həmin planların taleyini müəyyən edən həlledici icra mərhələsinə çevrilib.

COP30-un bu günə kimi olan fəaliyyəti göstərdi ki, iqlim böhranının həlli qəbul olunan qərarların əməli tətbiqindədir. Qlobal əməkdaşlıq, maliyyə dəstəyi və siyasi iradə bir araya gəlmədikcə 1,5°C hədəfi hələ də uzaq görünür. Amma COP30 ümid də verir: dünya bir araya gəlib müzakirə edə, çətin mövzularda kompromislər tapa və gələcək üçün bir yol xəritəsi çəkə bilər. Zaman daralır, atılan hər addım vacibdir və hər ölkənin rolu əvəzsizdir.

***Züleyxa ƏLİYEVƏ,
"Azərbaycan"***